

กามนิต

เพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมแปลและวรรณกรรมศาสนา

ประคอง เจริญจิตรกรรม*

กามนิตเป็นวรรณกรรมแปลที่ดงามด้วยวรรณศิลป์และเปี่ยมด้วยคุณค่าทางเนื้อหาที่ผ่านการพิสูจน์ด้วยกาลเวลามาแล้ว จึงไม่เป็นการกล่าวเกินจริงเลยที่จะยกย่องให้กามนิตนั้นเป็นเพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมแปลและวรรณกรรมศาสนาของวงวรรณกรรมไทย

กามนิตฉบับภาษาไทยนี้ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน) และนาคะประทีป (พระสารประเสริฐ) แปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ เรื่อง *The Pilgrim Kamanita* ของ John E. Logie ซึ่งแปลมาจากต้นฉบับภาษาเยอรมันของ คาร์ล ออดอล์ฟ เจลลิจูป (Karl Adolph Gjellerup) นักประพันธ์ชาวเดนมาร์ก ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๖๒

กามนิต เพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมแปล

พระยาอนุমানราชชนและพระสารประเสริฐแปลเรื่องกามนิตอย่างประณีต ดังคำของพระยาอนุমানราชชนเขียนเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ท่านแปลหนังสือเรื่องกามนิตไว้ว่า

เมื่อข้าพเจ้าได้หนังสือกามนิต (วาสิฏฐี) มาใหม่ อ่านแล้วจับใจ เล่าเรื่องให้พระสารประเสริฐ หลวงสรรพสารกิจ และ “ธัญวัน” ฟัง ทั้งสามคนก็ขอร้องให้แปล แต่ก็ไม่ได้แปล เพราะหนังสือเรื่องนั้นเกี่ยวกับวรรณคดีอินเดีย และของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งเวลานั้นยังมีความรู้เรื่องเหล่านี้ไม่พอ แต่เป็นเรื่องที่หมายใจไว้แล้วว่าต้องแปล ระหว่างนั้นคิดหาคำไทยได้เหมาะกับคำอังกฤษคำใดที่มีอยู่ในหนังสือกามนิต ก็จดคำนั้นไว้ เช่น gateway ก็จดไว้ว่า ทวารบด เป็นต้น เมื่อทำเรื่องลัทธิของเพื่อน ได้ความรู้เรื่องมหายานและเรื่องอื่นๆ ตลอดมา จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๓ หลวงสรรพสารกิจจะมีอายุครบสามรอบ ดำริมีงานทำบุญอายุเป็นพิเศษ เห็นว่ามีความรู้บ้างแล้วพอจะทำได้จึงตกลงแปลเรื่องกามนิตออกจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ลงในหนังสือไทยเชชมก่อน แล้วยกเรื่องทั้งหมดให้เป็นของขวัญแก่หลวงสรรพสารกิจในวันเกิดนั้น เรื่องกามนิตในภาษาไทย จึงเกิดมีขึ้นด้วยประการฉะนี้ (เจริญ อินทรเกษตร, ๒๕๐๒, อภิธาน)

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.บ. (ภาษาไทย), อ.ม. (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากข้อเขียนข้างต้นของพระยาอนุমানราชชน แสดงให้เห็นว่าท่านผู้แปลประณีตในการเลือกสรร คำที่จะมาใช้ให้เหมาะสมและตรงกับอารมณ์ ความ และวัฒนธรรมของเรื่องตามต้นฉบับภาษาอังกฤษที่ท่านประทับใจ สิ่งที่ยืนยันเรื่องความประณีตในการแปลได้อีกประการหนึ่งก็คือ บันทึกของท่านผู้แปลและเรียบเรียง*กามนิต* ฉบับภาษาไทย อธิบายการแปลชื่อดอกไม้ที่สวมคองคุณิมาลเมื่อเป็นนักโทษประหาร ท่านผู้แปลได้อธิบายวิธีการค้นคว้าศึกษาเพื่อให้ได้คำแปลที่ถูกต้องไว้ว่า

ยี่โถ แปลจากศัพท์ว่า กณเวร สันสฤตเป็น กรวีร ในวรรณคดีสันสฤตและมคธกล่าวถึงร่วมกัน ในที่ซึ่งใช้ดอกไม้ร้อยเป็นพวงมาลัยสวมคองเป็นเครื่องหมายนักโทษอุกฉกรรจ์

ในวรรณคดีสันสฤต คือบทละครเรื่อง มัจฉกฏิก องค์กรที่สิบ โสลก ๒๑ จารุทัตต์ถูกตัดลิ้นประหาร ใช้พวงดอกกรวีรสวมคอง

ในวรรณคดีมคธคือ (๑) กณเวรชาดก ปุจฉิมันทวรรคจตุกนิบาต หน้า ๒๙๔, (๒) มหาปทุม-ชาดกทวาทสนิบาตหน้า ๑๓๕ และ (๓) มโหสถชาดกมหานิบาตหน้า ๓๔๗, นักโทษอุกฉกรรจ์ ต้องสวมพวงมาลัยดอกกณเวรสีแดง และโรยอิฐผงบนศีรษะ

ในบาลีอังกฤษดิคชนารีและสันสฤตดิคชนารีแปลศัพท์ทั้งสองนั้นคือ กณเวร และกรวีร ร่วมกัน ว่า Oleander

ในอภิธานปทีปิกา ไม่มีศัพท์ กณเวร, แต่ในคาถาที่ ๕๗๗ มีกรวีร และอัสมารก, ให้แปลว่า พุด ทั้งสองศัพท์, ศัพท์ว่า อัสมารก ในบาลีดิคชนารีกีติ, อัศวมารก ในสันสฤตดิคชนารีกีติ, คงแปลว่า Oleander

รวมความว่า กณเวร หรือ กรวีร, และอัสมารก, มีที่แปลในดิคชนารีอย่างเดียวกันว่า Oleander (Nerium Odorum)

ชาดกที่แปลสู่ภาษาไทยเราแล้ว เฉพาะที่นำมาอ้างอิงในสามชาดกนั้น (๑) ในกณเวรชาดก แปลว่า ดอกชบา ฟังดูก็เข้าที่ดี เพราะเคยได้ยินว่านักโทษที่ถูกประหารชีวิตต้องตัดดอกชบา (๒) ในมหาปทุมชาดก แปลข้ามดอกกณเวรไปเสีย (๓) ในมโหสถชาดก แปลว่า ดอกยี่โถ ข้าพเจ้าไม่สู้สนิทใจเท่าดอกชบา เพราะเห็นว่าดอกยี่โถนั้นเรามีนิยมกว่าเป็นนิมิตบอคมงคล รวมอยู่ในพวกดอกดาวเรืองและดอกพุทธรักษา, โฉนจึงเอามาใช้เป็นนิมิตบอกโทษประหาร?

เพื่อให้ทราบคำแปลที่แน่นอน ข้าพเจ้าได้ถามพราหมณ์ ป. สุพรหมณียศาศสตร์ แห่งราชบัณฑิตยสภา. ท่านพราหมณ์ก็รู้จักต้นไม้ชนิดนี้ แต่ไม่ทราบภาษาไทยเรียกว่าอะไร, ได้แสดงหลักฐานต้น ใบ ดอก ผล ซึ่งก็ดูเหมาะจะเป็นยี่โถมาก. ภายหลังมาค้นบัญชีพรรณไม้สามัญในสยาม ของพระยารัษฎานุประดิษฐ์พบต้นยี่โถ (หน้า ๒๒๖) ให้คำแปลว่า Nerium Odorum เมื่อเห็นว่าส่วนต่างๆ ยืนยันในทางที่จะเป็นยี่โถแล้ว จึงหักกิ่งยี่โถพร้อมด้วยดอกไม้ไปสอบที่พราหมณ์. ท่านรับรองด้วยความดีใจว่า นี่แหละ กรวีร.

จึงสันนิษฐานคิดว่า กณเวร หรือ กรวีร, อัสมารก, คือ ยี่โถ แน่แท้แล. (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๖๓)

จากบันทึกข้างต้นที่ยกมาย่อแสดงอย่างชัดเจนแล้วว่าเสฐียรโกเศศและนาคะประทีปพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่งในการเลือกคำแปลที่เหมาะสมและถูกต้องกับข้อเท็จจริงตามต้นฉบับภาษาอังกฤษ และตามที่เป็นปฏิบัติกันในวัฒนธรรมอินเดียอันเป็นแหล่งเกิดของเรื่องราวใน*กามนิต*

นอกจากความถูกต้องแล้ว ภาษาที่ท่านใช้ในการเรียบเรียงเรื่อง*กามนิต*ยังสละสลวยงดงาม เช่นในตอนต้นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงทอดพระเนตรกรุงราชคฤห์เป็นปัจฉิมทัศนาศนา ต้นฉบับภาษาอังกฤษพรรณนาความไว้ว่า

As the Master drew near the City of the Five Hills, day was almost over, and the mildly beneficent rays of the evening sun lay along the green rice-fields and meadows of the far-reaching plain as if they were emanations from a divine hand extended in blessing. Here and there little billowy clouds—of purest gold dust as it seemed—rolled and crept along the ground, showing that men and oxen were plodding wearily homeward from their labour in the fields; and the lengthening shadows cast by isolated groups of trees were bordered by a halo, radiant with all the colours of the rainbow. Framed in a wreath of blossoming gardens, the embattled gateways, terraces, cupolas, and towers of the capital shone forth, delicately clear as in some fairy vision; and a long line of rocky eminences, rivalling in colours the topaz, the amethyst, and the opal, were revolved into an enamel of incomparable beauty. (Logie, ๒๕๒๘, น.๓)

เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปสามารถแปลได้ทั้งเนื้อหาและความงามของภาษา ไว้ดังนี้

ขณะที่พระองค์เสด็จมาใกล้เบญจคีรีนคร คือราชคฤห์ เป็นเวลาจวนสิ้นทิวาวาร แดดในยามเย็นกำลังอ่อนลงสู่สมัยใกล้วิกาล ทอแสงแผ่ซ่านไปยังสาละเกษตร แลละลิวเห็นเป็นทางสว่างไปทั่วประเทศสุดสายตา ดูประหนึ่งมีหัตถ์ทิพย์มาปกแผ่อำนวยสวัสดิ เบื้องบนมีกลุ่มเมฆเป็นคลื่นซ้อนทับสลับกันเป็นทิวแถว ต้องแสงแดดจับเป็นสีระยับวะวับแววประหนึ่งเอาทรายทองไปโปรยปราย เลื่อนลอยลิวๆ เรี่ยๆ ร่ายลงจดขอบฟ้า ขาวนาและโคกก็เมื่อยล้าด้วยตรากตรำทำงาน ต่างพากันดุ่มๆ เดินกลับเคหสถานเห็นไรๆ เกาหมูไม้อันโดดเดี่ยวอยู่คนเดียวก็ยียาวออกทุกทีๆ มีขอบปริมณฑลเป็นรัศมีแห่งสี่รัฐ อันกำแพงเชิงเทินป้อมปราการที่ล้อมกรุงรวมทั้งทวารบถทางเข้านครเล่า มองดูในขณะนั้นเห็นรูปเค้าได้ถนัดแจ้งตั้งได้นิรมิตไว้ มีสุมทุมพุ่มไม้ดอกออกดอกโอบอ้อมล้อมแน่นเป็นชนิด ถัดไปเป็นทิวเขาสูงตระหง่าน มีสีในเวลาตะวันยอแสงปานจะฉาบเอาไว้เพื่อแข่งกับแสงมณีวิเศษ มีบุษยราศบัณฑูรบรรณและก่องแก้วโกเมน แม้รวมกันให้พ่ายแพ้ฉะนั้น (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๖๓)

ท่านผู้แปลสามารถแปลได้ความอย่างครบถ้วนและยังเพิ่มเติมส่วนที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ข้อความ ว่า “As the Master drew near the City of the Five Hills” ท่านได้แปลไว้ว่า “ขณะที่พระองค์เสด็จมาใกล้เบญจคีรีนคร คือราชคฤห์” ในส่วนนี้ท่านได้อธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจว่า เบญจคีรีนคร หรือเมืองแห่งภูเขาห้าลูกนั้นก็คือกรุงราชคฤห์ที่ชาวไทยรู้จักดีนั่นเอง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องและได้อรรถรสเพิ่มขึ้น หรือในตอนพรรณนาถึงเมฆ ต้นฉบับกล่าวว่า “Here and there little billowy clouds—of purest gold dust as it seemed rolled and crept along the ground” เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปแปลไว้อย่างไพเราะว่า “เบื้องบนมีกลุ่มเมฆเป็นคลื่นซ้อนทับสลับกันเป็นทิวแถว ต้องแสงแดดจับเป็นสีระยับวะวับแววประหนึ่งเอาทรายทองไปโปรยปราย เลื่อนลอยลิวๆ เรี่ยๆ ร่ายลงจดขอบฟ้า” เมื่ออ่านเรื่องกามนิคฉบับภาษาไทย ผู้อ่านทุกเพศวัยจะเฝ้ามองกับภาพและอารมณ์ที่ซึมซับจากลีลาของภาษาที่เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปบรรจงเลือกสรรในการแปล

นอกจากนี้ ข้อความพรรณนานครราชคฤห์ข้างต้นยังมีการสัมผัสสระหว่างข้อความ ทำให้เกิดลีลาการอ่านออกเสียงคล้ายร่ายยาว เช่น วาร-กาล-ซ่าน, เกษตร-เทศ, ตา-มา, แถว-แวว, ปราย-ร่าย, ฟ้า-ล้า, งาน-สถาน, ไร-ไม้ รวมทั้งมีการเล่นเสียงของคำซึ่งมีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ทำให้เกิดเสียงคล้องจองไพเราะยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้ผู้อ่านจำได้ง่าย เช่น แลละลิว, เป็นทางสว่างไปทั่ว, ซ้อนทับสลับ, ระยับวะวับแวว, ทรายทองไปโปรยปราย, เลื่อนลอยลิวๆ เรี่ยๆ ร่าย, ตรากตรำทำงาน, ดุ่มๆ เดิน, โดดเดี่ยว-เดียว

คำเหล่านี้นอกจากจะช่วยให้เกิดความไพเราะแล้ว ยังช่วยสร้างจินตนาการด้านภาพและอารมณ์แก่ผู้อ่าน เช่น “ทอแสงแผ่ซ่าน” ทำให้เห็นภาพของแสงอาทิตย์อ่อนๆ แผ่รัศมีไปทั่ว การที่ใช้เสียง [ซ] ซึ่ง

เป็นเสียงเสียดแทรกนั้นช่วยให้จินตนาการได้ว่าความงามของแสงอาทิตย์นั้นมีได้อยู่เฉพาะที่ทุ่งสาละวิน แต่ทว่าได้ซึมซาบเข้าสู่ความรู้สึกของผู้พบเห็นด้วย อีกทั้งคำว่า “ทอ” ยังให้ภาพของความนุ่มนวล ความตั้งใจทำให้ช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าแสงอาทิตย์นั้นอ่อนละมุนไม่แผดกล้า ส่องแสงลงมาเพื่อให้นักมนุษยโลกมีความสุข ซึ่งก็เหมาะสมกับสภาพของแสงอาทิตย์ยามใกล้สนธยา ส่วนคำว่า “แผ่ซ่าน” ยังให้ภาพทั้งมุมกว้าง คือ แผ่ไปทั่วทุกหนทุกแห่ง และมุมลึก คือ ซ่าน ค่อยซึมซับเข้าไปข้างใน และสิ่งที่ซึมซับนั้นแม้จะไม่มาก หากทว่าจะตราตรึงฝังแน่นอยู่อย่างเนิ่นนาน นี่ก็คือภาพความงามของกรุงราชคฤห์ที่จะประทับอยู่ในใจผู้พบเห็นตราบนานเท่านาน

อีกแห่งหนึ่งคือการใช้คำ “เลื่อนลอยลิวๆ เร็วๆ รายลงจดขอบฟ้า” ให้ทั้งเสียงที่ไพเราะและภาพเมฆที่เคลื่อนที่ไปตามกระแสลมที่ต้องแรงสักหน่อย เพราะใช้คำว่า “ลิว” ซึ่งหมายถึงอาการเคลื่อนที่ไปโดยเร็ว การนำคำ “เลื่อน ลอย ลิว” มาวางเรียงกันทำให้เกิดภาพการเคลื่อนที่จากจุดเดิม คือ “เลื่อน” แล้วเมฆนั้นก็ “ลอย” ให้ความหมายของการเคลื่อนไปอย่างไร้จุดมุ่งหมาย จากนั้นก็ “ลิวๆ” คือ บลิวไปจนไกลอย่างรวดเร็ว และมองออกไปไกลๆ ก็เห็นเมฆ “เร็วๆ ราย” คือมองเหมือนเมฆจะจดกับแผ่นดินเป็นช่วงๆ ตลอดขอบฟ้า เมฆที่อยู่ในบทพรรณานี้จึงไม่ใช่เมฆฝนที่เป็นแผ่น แต่เป็นปุยเมฆที่เรียวยาวอยู่ทั่วฟ้าได้ ซึ่งเป็นภาพสมจริงที่ผู้แปลสามารถพรรณนาถ่ายทอดภาพการเคลื่อนที่ของหมู่เมฆออกมาได้อย่างสวยงามด้วยการใช้ลีลาของภาษา

หรือส่วนที่พรรณนาว่า “โดดเดี่ยวอยู่คนเดียว” การใช้คำ “โดด เดี่ยว เดียว” ล้วนแต่ย้าให้เกิดความรู้สึกอ้างว้าง นับว่าเหมาะกับอารมณ์ของเรื่องที่เป็นปัจฉิมทัศนภาพของพระพุทธเจ้า ถึงภาพที่พรรณนาจะงดงามอย่างไรก็ยังคงแฝงความรู้สึกอาลัยอยู่ลึกๆ ด้วยเหตุการณ์ตอนนี้ใกล้ถึงวันปรินิพพาน

จากตัวอย่างที่ยกมาอย่างย่อแสดงให้เห็นแล้วว่าการเปรียบเทียบและการเลือกสรรคำในการแปลและเรียบเรียงเรื่องกามนิพนธ์นั้นกระทำอย่างประณีต และอย่างปราณีที่เข้าใจภาษาอย่างลึกซึ้ง

ส่วนการเปรียบเทียบเด่นๆ ในเรื่องกามนิพนธ์หลายตอนที่เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปแปลได้อย่างคงทั้งความและคงอรรถรส เช่น ตอนที่กามนิพนธ์เห็นวาลิสฐีรู้อะคสิภีร์กนางอย่างหลงใหล ต้นฉบับภาษาอังกฤษพรรณนาไว้ว่า

I was unable to eat a morsel; for even as the Cakora with its exquisitely tender song lives only upon the rays of the moon, so did I live solely upon the rays that emanated from her whose face was as the moon in its fairness..(Logie, ๒๕๒๘, น.๓๒)

เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปแปลไว้ว่า

พูดถึงอาหารข้าพเจ้าไม่สามารถจะกินได้แม้แต่คำเดียว อันว่านกเขาไฟซึ่งมีเสียงเพราะอ่อนหวานยืนชีพอยู่ได้ด้วยแสงจันทร์ฉันใด ข้าพเจ้ายืนชีพต่อมาได้ก็ด้วยแสงจันทร์แห่งดวงหน้าของนางฉันนั้น (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๓๔ - ๓๖)

ความเปรียบตอนนี้จะเห็นว่ากามนิพนธ์รักและหลงใหลวาลิสฐีรู้อะคสิภีร์มากจนสามารถยังชีวิตอยู่ได้ด้วยความงามแห่งดวงหน้า นอกจากนี้การที่นกเขาไฟเป็นนกในจินตนาการ ยังเสริมให้ผู้อ่านเห็นถึงความลุ่มหลงและความเพ้อฝันของกามนิพนธ์ด้วย ท่านผู้แปลสามารถแปลความได้หมดและยังใช้ภาษาที่ไพเราะงดงามจนผู้อ่านมักจำข้อความตอนนี้ได้ขึ้นใจ

นอกจากนี้ท่านผู้แปลยังประณีตในการเลือกใช้คำที่เหมาะสมกับบุคคลและเหตุการณ์ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เรื่องสมจริง เช่น การกล่าวถึงพระพุทธเจ้า เสฐียรโกเศศและนาคะประทีปจะใช้ศัพท์สูงในการแปล เช่น

“พระตถาคตเจ้าทรงลาดพระนีสีทนต์อันถัดลงใกล้ฝา ลดพระองค์ลงประทับด้วยสมาธิบัลลังก์มีพระกายตั้งตรง ดำรงพระสติสัมปชัญญะสงบนิ่ง” ในฉบับภาษาอังกฤษจะบรรยายไว้ว่า “Upon which the Master spread his mat close to one of the walls and sat down, his legs crossed, his body perfect upright, sunk in holy meditation.” (Logie, ๒๕๒๘, น.๑๒) ท่านผู้แปลได้เลือกใช้ศัพท์ภาษาบาลีและราชาศัพท์ ช่วยให้ผู้อ่านได้อารมณ์ของความสูงส่งกว่าคนธรรมดาของพระพุทธเจ้า และได้รับความรู้สึกของการเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น “นีสีทนต์ถัด” แทนคำภาษาอังกฤษว่า “sat down” เนื่องจากในชีวิตประจำวัน เราจะไม่ใช่คำนี้ แต่คำนี้จะใช้ในภาษาบาลี หรือวรรณกรรมศาสนา เช่น เรื่องปฐมสมโพธิกถา นอกจากนี้การใช้ “ประทับด้วยสมาธิบัลลังก์” แทนคำภาษาอังกฤษว่า “his legs crossed” ก็ให้ความสง่างามและยิ่งใหญ่ของบุคคลพิเศษตามคตินิยมของไทยด้วย

แต่ท่านผู้แปลก็ไม่ได้ใช้ศัพท์สูงตลอดไป เมื่อถึงตอนที่ควรใช้ศัพท์สามัญท่านก็จะใช้ศัพท์สามัญดังตอนที่องค์กุลิมาล เมื่อครั้งยังเป็นโจร ตะโกนเรียกให้พระพุทธรองค์หยุดเพื่อปล้น ถ้อยคำที่ใช้ในตอนนั้น ท่านผู้แปลจะใช้คำง่าย ๆ ดังข้อความว่า “หยุดนา! พระ หยุด!” มาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษว่า “Stand still, ascetic! Stand still!” (Logie, ๒๕๒๘, น.๓๒๘) คำว่า “ascetic” หมายถึง ผู้บำเพ็ญตบะหรือพรต ที่เป็นคำเรียกโดยทั่วไป ไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นนักบวชในพุทธศาสนา ดังนั้นการใช้คำว่า “พระ” จึงนับว่าเหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่องด้วยองค์กุลิมาลขณะนั้นยังไม่รู้จักพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา จึงเห็นพระองค์เป็นเพียงนักบวชธรรมดา อีกทั้งคำว่า “พระ” ในภาษาไทยก็ใช้เรียกนักบวชทั่วไปเช่นกัน นับว่าท่านผู้แปลพิถีพิถันในการคัดสรรคำมาแปลให้เหมาะสมกับเนื้อหาของเรื่องอย่างเป็นเลิศ

บทวิเคราะห์ข้างต้นเป็นเพียงส่วนอันเล็กน้อยของเรื่อง *กามนิต* ในฐานวรรณกรรมการแปล แต่ก็คงจะทำให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่าของวรรณกรรมแปลเรื่อง *กามนิต* ว่าเป็นวรรณกรรมร้อยแก้ว (prose-poem หรือ poetical prose) ที่สมบูรณ์ด้วยลักษณะแห่ง “ความเรียงที่สละสลวยไพเราะ เหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย” (*พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, ๒๕๒๕, น.๖๗๑) แต่สิ่งที่พิสดารให้เราเห็นถึงความเป็นเพชรน้ำเอกของเรื่อง *กามนิต* ก็คือ ปัจจุบันคนไทยยังอ่านวรรณกรรมเรื่องนี้อยู่ด้วยความประทับใจ สำนักนวนไทยบางสำนักมาจากเรื่องนี้ก็ยังคงใช้กันอยู่ เช่น บทหนึ่งที่มีผู้กล่าวถึงเสมอเมื่อพูดถึงรักแท้ คือบทที่ว่าสิฏฐีเปรียบเทียบความรักของนางไว้ว่า “ความรักที่แท้จริงไม่ใช่สีแดง ย่อมมีสีดำดังสีนิลเหมือนดังสีศอพระติวะ เมื่อทรงดื่มพิษร้ายเพื่อรักษาโลกไว้ให้พ้นภัย” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๐๘, น.๘๐) ข้อความนี้แทบจะเป็นแม่แบบของความรักที่ยอมเสียสละทุกอย่าง เพื่อบุคคลอันเป็นที่รัก

กามนิต เพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมศาสนา

กามนิต เป็นวรรณกรรมศาสนาด้วยเหตุ ๒ ประการ

ประการแรก เนื้อเรื่องของ *กามนิต* มีเรื่องราวบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ตั้งแต่เริ่มเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้พระพุทธเจ้าเป็นตัวละครหนึ่งในการดำเนินเรื่อง ให้มาพบ *กามนิต* ที่บ้านนายช่างปั้นหม้อ ระหว่างทางที่พระองค์จะเสด็จไปกุสินาราเพื่อปรินิพพาน และเรื่องราวในภาคพื้นดินทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องที่ *กามนิต* เล่าให้พระพุทธเจ้าฟัง ดังนั้นเรื่อง *กามนิต* จึงเป็นวรรณกรรมศาสนาประเภทอิงพุทธประวัติ หรือเกร็ดพุทธประวัติ ที่ผู้ประพันธ์แต่งเรื่องและตัวละครขึ้นมาโดยอาศัยเหตุการณ์หรือบุคคลจริงมาอ้างอิงบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น กล่าวถึงพระสารีบุตรในตอนที่ยก *กามนิต* ถูกวัววิดตาย

ประการที่สอง เนื้อหาของเรื่อง*กามนิต*ได้แสดงหลักธรรมที่เป็นแก่นแห่งพุทธศาสนา เรื่อง อริยสัจสี่ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ไว้อย่างสมบูรณ์และอย่างเป็นขั้นตอนให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงหลักธรรมได้

กามนิต (ภาคพื้นดิน) แสดงหลักธรรมที่ว่า **ชีวิตนี้เป็นทุกข์ และเหตุแห่งทุกข์ หรือสมุทัย** เพราะวิถีชีวิตของตัวละครทุกตัวไม่ว่า กามนิต วาสิวุฑฐิ สาดาเคียร โสมทัตต์ เมทินี องคุลิมาล ล้วนแต่อยู่ในกองแห่งความทุกข์ทั้งสิ้น เช่น กามนิตแม้จะเป็นชายที่ฉลาด มีรูปร่าง มั่งคั่ง แต่ก็ต้องทุกข์ด้วยการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก คือวาสิวุฑฐิ ต่อมาแม้กามนิตจะร่ำรวยและมีภรรยาถึงสองคนพร้อมด้วยบุตรธิดา เขาก็หาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ เพราะต้องอยู่ท่ามกลางการวิวาทของภรรยา จนกามนิตถึงกับกล่าวว่า “อันसानติสุข ย่อมไม่มีขึ้นภายในเคหสถานข้าพเจ้า...” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๑๔๔)

สาดาเคียรนั้นแม้จะได้แต่งงานครองคู่กับวาสิวุฑฐิ นับว่าความรักของสาดาเคียรนั้นสมหวัง แต่เขากลับหาความสุขจากชีวิตคู่ไม่ได้ เพราะวาสิวุฑฐิไม่มีความรักตอบ จึงสักแต่ทำหน้าที่ภรรยาตามหลักที่ควรปฏิบัติเท่านั้น เช่นเดียวกับวาสิวุฑฐิ แม้อยู่ท่ามกลางทรัพย์สมบัติอย่างมากมายของสาดาเคียร แต่นางก็ไม่มีความสุข เพราะนางรักผูกพันกับกามนิตเท่านั้น ทำให้นางต้องทุกข์ทรมานด้วยรักจนตาย

ส่วนโสมทัตต์และเมทินีเป็นคู่รักที่สามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้ นับเป็นความรักที่สมหวัง หากชีวิตคู่ของทั้งสองคนก็ไม่มีความสุขเช่นกัน เนื่องจากโสมทัตต์หลงใหลการเล่นสกาจนทรัพย์สมบัติหมดตัว โสมทัตต์ต้องกระโดดน้ำฆ่าตัวตาย เมทินีจึงออกบวชและมาอยู่กับวาสิวุฑฐิ

ฝ่ายองคุลิมาล แม้เป็นนายโจรใหญ่ที่ทุกคนเกรงกลัว แต่ก็ต้องทุกข์ด้วยอาญาแผ่นดิน แม้เมื่อบวชแล้วก็ต้องรับความทุกข์จากกรรมที่ทำไว้ในอดีต

ชีวิตทุกคนในเรื่อง*กามนิต*จึงล้วนแสดงหลักธรรมเรื่องทุกข์ทั้งสิ้นมีทุกข์อันเกิดจาก ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งอันเป็นที่ไม่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง สิ่งเหล่านี้ ล้วนขับเคลื่อนไปด้วยกิเลสตัณหาทั้งปวง

ขณะที่เนื้อเรื่องชี้ให้เห็นว่าชีวิตเป็นทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ ตัวละครเอกในเรื่องก็แสดงให้เห็นหลักอริยสัจสี่ในข้อ นิโรธคือความดับทุกข์ หรือภาวะที่ตัดขาดดับสิ้นไป ตลอดจน มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ด้วย

ภาวะที่ตัดขาดดับสิ้นนั้นเป็นภาวะที่บรรยายลำบาก แต่ในเรื่อง*กามนิต* เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป ได้บรรยายไว้ในบทสนทนาของวาสิวุฑฐิที่กล่าวกับกามนิตว่า

พรหมโลกนี้กำลังจะสูญสิ้นไป เธอก็เห็นอยู่ แต่มีแห่งหนึ่งไม่มีความสิ้นไป ไม่มีเบื้องต้น และเขตสุด ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสว่า มีอายตนะ (แดน) อันหนึ่ง ไม่ใช่ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่ใช่ นามธรรมมีอารมณ์ยึด ไม่ใช่โลกนี้โลกหน้า ไม่ตั้งอยู่ในทิศไหนตำบลไร ไม่ใช่เมืองแก้ววิเศษ รุ่งเรืองไพศาล ไม่ใช่ที่ไป ที่มา ที่เคลื่อน ที่หยุด ไม่มีที่ยึดเกาะเกี่ยว ไม่มีเกิด ไม่มีตาย แต่เป็นที่สุดแห่งทุกข์ เรียกว่าพระนิพพาน เป็นของลึกซึ้ง นึกเห็นเอาด้วยยาก นึกรู้ตามด้วยยาก คาคณะเนาไม่ได้ เป็นของประณีตละเอียด เพราะระงับสังขารทั้งปวง เพราะสลัดคิณกิเลสทั้งปวง เพราะสิ้นความแส้อยาก จึงเป็นที่สงบเจียบ เป็นที่ดับเย็นสนิท บัณฑิตก็พึงทราบได้เอง (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๔๖)

เป็นการบรรยายภาวะของนิพพานที่ปราศจากการยึดมั่นในตัวตนหรือของตน อันเป็นภาวชนามธรรม ให้ผู้อ่านพอจะเห็นภาพรางๆ ของภาวะดังกล่าว นอกจากนี้ยังบรรยายให้เห็นภาวะของการ

หมดกิลเลสที่ไม่มีอะไร หรือเป็นอะไร แต่กลับมีพลังสูงที่แม้ทำมหาพรหมก็ไม่อาจควบคุมได้ ในตอนที่ กามนิตกำลังจะดับสูญ ทำมหาพรหมได้รำพึงว่า

“ดาวนี้ดวงเดียวที่พันอำนาจเราไปได้ เช่นนั้นเป็นอันว่าเรามีได้ทรงสรรพศักดิ์แท้จริงเสีย แล้ว เราไม่แจ้งว่าดาวดวงนั้นจะไปทางไหนด้วย เช่นนั้นเป็นอันว่าเรามีได้เป็นสัพพัญญู เพราะดาวเทพดวงนั้นจะมีได้ดับไปเหมือนความดับ คือความตาย ที่มีแกซีพอื่นทั้งหลาย ซึ่ง แล้วไปเกิดใหม่ตามกรรมปรุงแต่งไว้ ดาวดวงนั้นไม่ยินดีรับแสงของเราเพราะเห็นความสว่าง ในวิถีไหนหนอ? เช่นนั้นคงมีความสว่างที่รุ่งเรืองกว่า เริ่มอยู่ในวิถีตรงข้ามจากเรา เรา ควรจะถือทางนั้นด้วย ดีหรือไม่หนอ?” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๕๘)

การบรรยายข้างต้นนี้ได้แสดงภาวะของการดับสูญเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นภาวะที่พิเศษ แตกต่าง จากสิ่งอื่นๆ แต่ก็ไม่เห็นภาพแน่ชัด ความกำกวมอันนี้น่าจะเป็นกลอุบายเพื่อให้เกิดความอยากรู้ และ แสวงหาคำตอบเอง ซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติ

ส่วนเรื่องของมรรค หรือหนทางแห่งการดับทุกข์นั้น เรื่องกามนิตก็ได้แสดงไว้อย่างง่ายๆ ที่คนอ่าน ทั่วไปจะเข้าใจได้ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร โดยเริ่มจากการยึดมั่นในความดี เพื่อไปสู่แดนสุขาวดี เช่น ในตอนภาคพื้นดิน กามนิตยึดมั่นการได้ไปสู่แดนสุขาวดีหลังความตายมากกว่าการหลุดพ้นจากบ่วงของ กิลเลสตันหา นี่เป็นภาพสะท้อนของความคิดความต้องการของปุถุชนส่วนมากนั่นเอง แต่เมื่อถึงภาคสวรรค์ ตัวละครเอกทั้งกามนิตและวาสิฏฐี ต่างรับรู้ถึงสังขารมที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ เรื่องความทุกข์ ความ เป็นอนิจจัง ความเป็นอนัตตาด้วยตนเอง เพราะเห็นความเสื่อมไปตามกาลของแดนสุขาวดี ดังความ พรรณนาว่า

ดอกบัว ณ บัดนี้ มีกลีบโรยร่วงลงไปลอยอยู่ในน้ำมากกว่าครึ่งแล้ว ยังร่วงลงไปใหม่ก็มี กระทำให้ผู้อยู่บนดอกบัวซึ่งบัดนี้เหลือแต่ฝัก บังเกิดสลัดใจเห็นความอวสานพินาศจะมาสู่ตน อยู่ชดแจ้งแล้ว บางผู้นั่งคอบีบ บ้างก็นั่งเอียงคอตกลงไปทางไหล่ กายสิ้นสะท้านคล้ายเป็นไข ทุกคราวที่มีลมหนาวเจียบเริ่มโชนมา ดวงหน้าซึ่งเคยมีรัศมีรุ่งเรืองก็ค่อยจางแสงมัวชัวไปที่ ละน้อย ดอกไม้ที่เคยหอมก็ค่อยคลายกลายเป็นกลิ่นที่ทำให้ไอ้อึดองงวย (เสฐียรโกเศศและ นาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๓๖๙)

การที่ให้สวรรค์หรือแดนสุขาวดีที่รวมแห่งความสุขที่มนุษย์ใฝ่หาเกิดการล่มสลายได้ ย่อม เป็นการบอกทางอ้อมให้ผู้อ่านทราบว่าการยึดมั่นในสวรรค์หลังความตายนั้นยังไม่ใช่หนทางที่ดีพอ ยังมี หนทางที่ประเสริฐกว่าที่มนุษย์พึงแสวงหา แม้เมื่อทั้งสองได้อธิษฐานจิตไปจุติในภพภูมิที่สูงขึ้น คือชั้นพรหม ก็ยังเห็นความเป็นอนิจจังของพรหมโลกที่บังเกิดขึ้น วาสิฏฐีจึงอธิบายเกี่ยวกับความไม่แน่นอนดังกล่าวให้ กามนิตฟังว่า

“สกลจักรวาลจะต้องถึงปางประลัยไป แม้เป็นใหญ่เหลือประมาณ ถ้าเปรียบกับเหตุการณ์ที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเข้าปรินิพพานก็นับว่าเล็กน้อย เพราะบรรดาที่เราเห็นอยู่โดยรอบนี้ เป็นแต่อาการที่เปลี่ยนไปตามธรรมดาเท่านั้น แล้วซีพทั้งหลายเหล่านี้ก็จะเข้าสู่แดนแห่ง ความเกิดอีก ทำมหาพรหมที่เห็นอยู่ในนรกกำลังเป็นบ้า พยายามต้านทานต่อสิ่งที่ต้านทานไม่ ได้...บุคคลจะไปสู่ภพใดก็ด้วยมีปณิธานอันแน่วแน่ ประกอบด้วยกรรมเป็นเครื่องชักนำไป โดยสรุปลึ่ทั้งหลายก็เป็นไปตามสภาพของมัน ไม่ได้ไม่ชั่ว เกิดมาจากธาตุเดียวกัน ฉันทจึง ว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย และเพราะด้วยเหตุเดียวกันนี้ ฉันทไม่เห็นเป็นของน่าตกใจกลัวอย่างไร

ซ้ำจะเป็นที่น่าอนัตติ ที่เผชิญได้มีชีวิตอยู่เห็นในระวางกาลประลัย เพราะถ้าหลงไปว่า พรหมโลกเป็นอนันตะ ไม่มีเขตสุดแล้ว ก็จะละเลยไม่มีญาณความหยั่งรู้สิ่งไรที่เลิศกว่า” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๔๖)

จากคำกล่าวของวาสิฏฐีแสดงให้เห็นว่า การที่คนจะหลุดพ้นจากกิเลสนั้นจะต้องเข้าใจหลักจักรกรรม เรื่องทุกข์ เรื่องอนิจจาความไม่แน่นอน และเรื่องอนัตตาความไม่มีตัวตน เพื่อคนเราจะได้ไม่เกิดความหลงผิด ไม่เกิดความเห็นผิด ไม่เกิดความคิดผิดไปจากธรรมชาติของโลกที่ดำเนินอยู่

วิถีทางแห่งการพ้นทุกข์นั้น ตัวละครเอกของเรื่องยังแสดงให้เห็นอีกประการหนึ่ง คือ การละทิ้งบ้านเรือนมาถือเพศนักบวชเป็นอนาคาริก

ดังจะเห็นได้จากกามนิต ตอนสู่ความเป็นผู้ละบ้านเรือน ผู้อ่านจะเห็นความคิดและอารมณ์ของ กามนิตเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อรู้ว่าภิกษุที่มาบิณฑบาตที่ลานบ้านของตนคือ องคุลิมาล กามนิตก็เริ่มกลัว ต้องวิ่งไปขอความช่วยเหลือจากทางการ แต่ไม่มีใครเชื่อเรื่ององคุลิมาลยังไม่ตาย กามนิตจึงต้องอพยพครอบครัวหนีภัย ส่วนตนเองรอดองคุลิมาลกลับมาปล้นฆ่าด้วยความหมดหวัง ภาวะของความเศร้าอาลัยต่อการที่จะต้องพลัดพรากจากสมบัติที่หามาได้ก็ดำเนินมาถึงจุดของการปลงตกจิตใจกามนิตจึงสงบ เมื่อจิตใจสงบก็เกิดปัญญาจากการคิดทบทวนความหลัง กามนิตได้ตระหนักว่าทุกสิ่งที่มีอยู่นั้นไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง กามนิตจึงรู้สึกว่าตนเอง “เหมือนตื่นขึ้น” ความรู้สึกกลัว อาลัยรัก ก็เปลี่ยนเป็น “ข้าพเจ้าในขณะนี้หายตกอกตกใจวันหวาดกลัว ไม่ใช่กลัวเพราะจำเป็นต้องกลัวด้วยหนีไม่พ้น หามิได้ กลับจะมีความยินดีเสียด้วยซ้ำ” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๑๗๕) กามนิตปรารถนาจะให้โจรองคุลิมาลมาทำลายทุกสิ่งทุกอย่างของตนเอง แล้วก็เกิดความกลัวแบบใหม่ขึ้น คือกลัวโจรจะไม่มา และเมื่อโจรไม่มาจริงๆ กามนิตก็ผิดหวัง แต่ความผิดหวังครั้งนี้ก่อให้เกิดความสว่างทางปัญญา ด้วยการละทิ้งทรัพย์ทางโลก ออกจาริกแสวงบุญ ดังข้อความพรรณนาไว้ว่า

มีบุคคลบางท่านก่อนละชีวิตนี้ไป ได้ทำลายความมาเกิดในโลกนี้เสียเด็ดขาด และได้ถึงซึ่งความมีนिरันตสุขไม่กลับมาเกิดอีก บุคคลเหล่านี้คือ ผู้ที่ละสิ่งโลภียทั้งปวง แล้วถือเพศเป็นนักจาริก แสวงบุญ (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๑๗๖)

ดังนั้นการออกบวชจึงเป็นหนทางหนึ่งในเรื่องกามนิตที่ผู้ประพันธ์เสนอเป็นหนทางในการแสวงหาความดับทุกข์ เนื่องจากตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง เช่น วาสิฏฐี องคุลิมาล ต่างก็ใช้วิธีการออกบวชในการแสวงหาหนทางแห่งการดับทุกข์ทั้งสิ้น

จากเหตุผลข้างต้น เรื่องกามนิตจึงเป็นเรื่องที่แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับ “อริยสัจสี่” อันเป็นแก่นแห่งพุทธศาสนา ด้วยวิถีทางวรรณศิลป์ผ่านตัวละครที่ดำเนินชีวิตอยู่ในท้องเรื่องอย่างสนุกสนานชวนติดตาม ทำให้ผู้อ่านสามารถซึมซับหลักธรรมเหล่านี้ได้โดยไม่เกิดความเบื่อหน่าย

นอกจากนี้ บทสนทนาทั้งหมดของตัวละครในภาคสวรรค์ก็ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การพัฒนาญาณหยั่งรู้แจ้งในธรรมที่ละน้อย เหมือนขั้นตอนของการบรรลุธรรม แต่ขยายออกไปเป็นรูปธรรมของสวรรค์และพรหมให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น เห็นหลักของอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดยเฉพาะตอนพินัยกรรมวาสิฏฐี คำตอบของวาสิฏฐีที่โต้ตอบกับพระพุทธเจ้าก็คือสภาวะของผู้มีปัญญาผู้แจ้ง ดังข้อความว่า

“ดีแล้ว ตัวท่านยังยึดถือตนอยู่หรือเปล่า?”

“ข้าพระองค์รู้แจ้งซึ่งตนแล้ว พระเจ้าข้า เหมือนผู้ลอกกาบกล้วยออกจะได้พบแก่นต้นกล้วยนั้นฉันใด ข้าพระองค์ก็ได้เรียนรู้แจ้งซึ่งตนว่าเป็นสภาพแปรปรวน ไม่คงที่ถาวร เพราะหาแก่นสารมิได้ แล้วข้าพระองค์ก็ยอมละความอาลัยยึดถือคือสิ่งเสียดังด้วยความหยิ่งทราบเท่าที่เป็นจริงว่า นี่ไม่ใช่ของเรา นี่ไม่ใช่อาตมอันของเรา มีแต่มายาเท่านั้น”

“ดีแล้ว บัดนี้ท่านยังยึดถืออยู่แต่พระธรรมอย่างเดียวหรือ?”

“ข้าแต่พระองค์ พระธรรมเป็นเครื่องนำให้ข้าพระองค์ไปสู่จุดที่หมาย เปรียบเหมือนผู้ที่ข้ามลำธารโดยอาศัยแพเป็นเครื่องข้าม ครั้นเมื่อถึงฝั่งที่หมายแล้ว ก็ไม่ข้องแวะแพนั้นต่อไป หรือไม่ลากเอาแพนั้นขึ้นไปด้วย เพราะฉะนั้นในบัดนี้ได้ปล่อยอะไรๆ ทั้งสิ้นจนพระธรรมนั้นแล้ว ไม่ได้เกาะเกี่ยวอะไรอีกต่อไป” (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ๒๕๒๘, น.๔๔๘)

จากบทสนทนานี้ **เรื่องกามนิต** ได้แสดงหลักแห่งการพ้นทุกข์ที่จะต้องละวางทุกสิ่ง แม้แต่ธรรมที่ใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ นับเป็นการแสดงแก่นของพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งอย่างผู้เข้าใจธรรมอย่างถ่องแท้ อีกทั้งการที่วาสิวฐิเล่าเรื่องในอดีตรวมทั้งถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตนเคยฟังให้กามนิตได้รับรู้ ยังเป็นกลวิธีที่ดีในการรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับหลักธรรม ทำให้ผู้อ่านได้ซึมซับหลักธรรมต่างๆ ไปพร้อมกับตัวละครกามนิตและวาสิวฐิ ด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา **เรื่องกามนิต** จึงเป็นเพชรน้ำเอกแห่งวรรณกรรมศาสนา ด้วยสามารถแสดงหลักธรรมอันเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา โดยใช้วรรณศิลป์ทั้งในการสร้างเรื่อง กลวิธีการประพันธ์ และลีลาของภาษา เป็นเครื่องมือทำให้กามนิตเป็นวรรณกรรมศาสนาที่ชวนอ่าน ชวนติดตาม ดังนั้น **เรื่องกามนิต** จึงทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เสมือนดวงประทีปส่องปัญญาของคนอ่าน ทั้งปวงให้สว่างไสว

หนังสือกามนิตเป็นหนังสือที่งามทั้งการแปล และงามทั้งเนื้อหาที่บรรจุเพชรแห่งหลักธรรมในพุทธศาสนาไว้อย่างวิจิตร ดังนั้น **เรื่องกามนิต** จึงเป็น “เพชรน้ำเอก” ของวรรณกรรมแปลและวรรณกรรมศาสนา ที่จักประดับวงวรรณกรรมไทยให้เปล่งประกายงดงามตลอดไป

หนังสืออ้างอิง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

วรมณี, พระราช. [ประยูรย์ ปยุตโต] **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๐.

เสฐียรโกเศศ [ศาสตราจารย์ พระยาอนุমানราชชน]. **การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์**. พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๗.

เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป. **วาสิวฐิ**. พระนคร: ก้าวหน้า, ๒๕๐๒.

_____. **วาสิวฐิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๘.

Logie, John E. **กามนิต ฉบับสมบูรณ์ทั้งพากย์ไทยและอังกฤษ**. แปลจากเรื่อง *The Pigrim Kamanita* โดย เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (เฉพาะกิจ ๑๓). กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๒๘. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางนวลแท้ กาญจนกฤษกร เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๓.